

OMILIILE LA CARTEA FACERII ALE SFÂNTULUI IOAN GURĂ DE AUR. MODEL DE EXEGEZĂ BIBLICĂ*

EUSEBIU BORCA
Universitatea Tehnică Cluj-Napoca, C.U.N., Baia Mare
beusebiu@yahoo.com

Abstract: St. John Chrysostom interpreted almost all Scripture. In his exegetical works, we find the main rules of hermeneutics, which must take into account for a correct interpretation. In his conception, Scripture is an inspired work. He points out that although the lead author is God, the Bible is the result of cooperation between divinity and humanity. As Jesus Christ was incarnated in human flesh, so the Word was “incarnated” in the letter of Scripture, to be accessible for his creature. Thus, the external form (the letter) is the human component, instead, the spiritual meaning, the spirit of Scripture reveals the divine Author. The interpretation of Scripture is not an easy occupation, is an activity that must be carried out, combining both intellectual faculties, but especially spiritual ones. As a first step to deepening, John Chrysostom recommends all Christians to read the Bible daily. The riches found in this book, have to be, then, spread to others, so that, they share the benefit of God's Word, so necessary for human life. For those who do not understand the words of Scripture, St. John Chrysostom will interpret them, without compromising effort, the meaning that God Himself wanted to reveal to the people. Then all these divine precepts must not remain only at the level of thought or word, but must be translated into deeds. The Bible is a book that should be lived, and through his life, John Chrysostom has shown that this is possible. By his exegesis Chrysostom has made important contributions to clarify the biblical texts but also to establish rules for the interpretation of the Bible. By his exegetical works, Chrysostom remained forever a model and an authority.

Keywords: St. John Chrysostom, interpret, exegetical works, hermeneutics, homilies on Genesis.

1. Preliminarii

La cartea Facerii, Ioan Gură de Aur a alcătuit două serii de omilii: o primă serie este compusă din 9 omilii/ cuvântări, rostite de la amvonul din Antiohia, în Postul Mare. A doua serie de omilii (67) au fost rostite tot în perioada Postului Mare (omiliile II-XXXII) și în cea imediat următoare (omiliile XXXIII-LXVII), anul însă este greu de precizat. Unii consideră că au fost rostite când Ioan era preot în Antiohia, alții susțin că aparțin perioadei arhieresti de la Constantinopol.

---

* *St. John Chrysostom's Homilies on Genesis - A Model of Biblical Exegesis.*

Sfântul Ioan Hrisostom realizează cea mai amplă și pătrunzătoare exegeză la Cartea Facerii. Omiliile despre zilele creației sunt mai pătrunzătoare la suflet, mai calde și mai atractive decât Hexaameronul Sfântului Vasile cel Mare, iar învățăturile sale despre antropogeneză și antropologie îl recomandă (alături de Sfântul Grigore de Nyssa) drept antropologul desăvârșit al patristicii. Omiliile sale răspund cu competență și autoritate logică și științifică tuturor obiecțiilor și „pălăvrăgelilor” biblice, care au trecut peste veacuri și persistă în mințile necredincioșilor până azi (Borca 2007, 82).

Născut în Antiohia, în sec. IV d.Hr., Sfântul Ioan Gură de Aur și-a început educația, a fost botezat, a fost sfințit diacon și apoi preot în cetatea sa natală. A intrat chiar și în monahism, în pustiul din apropierea Antiohiei. Ales episcop la Constantinopol, prin amplele reforme propuse în special clerului, se va alege cu mulți dușmani. Sosirea, în capitala imperiului, a „fraților lungi” (pe care Ioan îi adăposteste), dau posibilitatea dușmanilor episcopului să convoace un sinod, unde hotărâsc expulzarea lui Ioan Gură de Aur. Datorită popularității de care se bucura episcopul în rândul maselor, sunt nevoiți să-l cheme pe Sfântul Ioan să-și reia atribuțiile de păstor, al sufletelor creștinilor din Constantinopol. Nu după mult timp, urmează o a doua expulzare, o călătorie lungă și obositoare care se va încheia cu moartea sa (Moore 1921, XIII).

Interpretarea Sfintei Scripturi a fost o preocupare zilnică a Sfântului Ioan, care pe lângă citirea, învățarea, predicarea și explicarea sensului ei, ne-a dovedit că mesajul Scripturii poate fi trăit. Viețuind în contact neîntrerupt cu cuvântul divin, Sfântul ocupă un loc de frunte datorită virtuții sale, a credinței fierbinte și a sânguinței cu care a propovăduit Sfânta Scriptură (Iustin 2003, 177).

2. Principii ermeneutice la Sfântul Ioan Gură de Aur

Deși a tâlcuit aproape toată Scriptura, și n-a căutat să-și impună sau să-și definească anumite reguli de interpretare (Mihoc 1997, 87), Sfântul Ioan se călăuzește, în operele sale exegetice, de cele mai sănătoase principii ermeneutice și se folosește de cea mai bună metodă de cercetare și expunere lăsând astfel Bisericii „un model inegalabil de profunzime, precizie, claritate și artă retorică” (Nicolaescu 1952, 123).

În opera lui Hrisostom nu vom găsi principii ermeneutice, formulate distinct sau aplicate expres, însă acestea pot fi extrase (sunt latente) din învățăturile marelui exeget și pot fi recunoscute. Datorită bunăvoinței Sale, Dumnezeu și-a micșorat (coborât, deteriorat) Revelația (e vorba despre o kenoză în graiul omenesc, anterioară celei în trup), de la natura Sa perfectă, a adus-o la un standard inferior¹ (accesibil omului).

¹ Prin Scriptură, Dumnezeu ghidează viața omului, fiindu-i alături în momentele de criză și corectând chiar și slăbiciunile generațiilor următoare. Cu privire la relația dintre cele două

Referitor la Revelația divină, trebuie să amintim concepția sa conform căreia, la început, Dumnezeu comunica direct cu oamenii, dar, în urma căderii în păcat, și ajungând nevrednici de a mai vorbi cu Creatorul, pentru a nu întrerupe definitiv relația, oamenii au primit Scripturile. Scriptura este darul lui Dumnezeu pentru om (Petcu 2008, 265-266). Voind „să reînnoiască prietenia” cu oamenii, pentru a atrage la El toată firea omenească, Dumnezeu le trimite scrieri ca unora care stau departe (OmFacI, 40 - II, II). Fiind iubitor de oameni, ne-a dat învățătura folosindu-Se de astfel de „cuvinte nepotrivite” cum sunt cele omenești, căci „dacă ne-ar vorbi pe măsura Dumnezeirii Sale, urechea noastră n-ar putea suporta înălțimea celor spuse” (OmFacII, 266 - LX, I).

2.1. Sfânta Scriptură este inspirată

Având certitudinea că textele biblice poartă, în totalitate, girul inspirației divine, marele exeget antiohian consideră Scriptura drept cuvântul lui Dumnezeu, cel dintâi izvor al descoperirii dumnezeiești, destinat spre lectura tuturor creștinilor, pentru eradicarea tuturor relelor (Nicolescu 1952, 123).

Fiind produsul cooperării dintre Dumnezeu și om, prin Scriptură Dumnezeu „s-a coborât la micimea noastră și s-a adaptat felului nostru de a vorbi, în limba noastră obișnuită [...] la modul nostru de simțire și de pricepere”. Arătând că nu există neadevăr istoric în Scriptură, Sfântul Ioan poate fi considerat „părintele teoriei condescendenței divine în actul inspirației Sfintei Scripturi” (Prelipceanu 1959, 404, 415).

Biblia își datorează existența „bunăvoinței” lui Dumnezeu, care a îmbrăcat Revelația în cuvinte omenești. Pentru a putea primi înălțimea Cuvântului biblic, Scriptura a fost dată cu mult pogorământ², datorită slăbiciunii umane. Ea este folositoare omului datorită caracteristicilor ei esențiale, a sensului ei minuțios și amănunțit (ακρίβεια = acuratețe, precizie). Cu toate că în Scriptură, Dumnezeu

---

Testamente, acest principiu hrisostomic are trei aplicații speciale. 1. Dacă meritocrația Vechiului Testament se oprea cu răsplata la viața pământească, creștinii își raportează faptele la Împărăția Cerului. 2. Unele porunci divine sunt absolute, neperisabile („să nu ucizi”) iar altele, relative (cele referitoare la sacrificii, care nu au nici o valoare în sine, ci au fost rânduite doar pentru a-i păzi să nu se închine idolilor). 3. Predica de pe Munte este modelul hristic prin care legile Vechiului Testament trebuie înțelese și aplicate, trăite (Chase 1887, 46-47).

² Termenii: „συγκατάβασις” și „attenuatione” (HomGen, 34-35, 49, 103, 135, 232, 242 - III, II, XII, IV; XVII, I; XXVI, II; XXVII, II), au fost traduși în limba română prin „pogorământ” (OmFacI, 49, 144, 188, 321, 336 - III, II, XII, IV; XVII, I; XXVI, II; XXVII, II).

vorbește cu omul prin cuvinte omenești, în această „adaptare divină”, exprimarea (tonul, nuanța, vocea) nu este „tocită”, ci este clară³.

Revelația este determinată (condiționată, limitată) și de puterile (capacitățile) celor cărora le-a fost adresată. Dacă Dumnezeu vorbește într-o anumită perioadă a istoriei, o face astfel încât oamenii din acea perioadă să poată să înțeleagă (priceapă) sensul (semnificația, înțelesul, scopul) mesajului și intenția Sa (dacă aceștia doresc). Sfântul Ioan recunoaște principiul unui progres în Revelație, care a afectat forma și fondul Vechiului Testament⁴. Datorită slăbiciunii umane, Scriptura folosește cuvinte atât de grosolane (cuvinte nepotrivite ființei Dumnezeirii). „Auzul nostru omenesc nici n-ar fi putut înțelege altfel cuvintele Scripturii, dacă nu ar fi avut parte de un pogorământ atât de mare” (OmFacI, 149 - XIII, II).

Pentru propovăduirea adevărilor dumnezeiești, autorii sfinți s-au folosit de cunoștințele lor (gramaticale, stilistice, istorice, geografice, cronologice). Acestea constituie cadrul material al Scripturii și le aparțin în întregime autorilor inspirați, ei fiind cei care le alegeau, după socotința lor, a fi mai potrivite (chiar și pentru cititor) pentru a putea îmbrăca mesajul religios. La justa precizare a acestor forme externe, a vegheat și Duhul Sfânt (Iustin 2003, 67), căci între cuvintele Scripturii nu există „contrazicere” (OmFacII, 114 – XLIII,VI), cu toate acestea, întâlnim și elemente omenești, care atestă libertatea autorului inspirat.

Unii atribuie, pe nedrept, sfântului Ioan învățătura despre existența inspirației verbale a Bibliei. Adesea însă el precizează că importanța unui text biblic constă în ideea pe care o cuprinde și în adevărul pe care-l propovăduiește, nu în forma în care el este îmbrăcat (în acest sens, el afirmă necesitatea de a cerceta ideea unui text și sensul celor scrise, lăsând la o parte însemnătatea cuvintelor). După cercetarea atentă a cuvintelor (asupra cărora a vegheat Duhul Sfânt ca sensul să fie expus corect în scris), pentru a cunoaște adevărul revelat e nevoie ca adevărurile propovăduite de Scriptură să ne fie descoperite (Iustin 2003, 68).

Afirmând: „în scrierile divine nu există nimic, care să fie produs al spiritului omenesc”, Sfântul Hrisostom este adeptul teoriei inspirației absolute și generale a

³ Principiul exprimat prin termenul *συγκατάβασις* are o aplicare profundă (adâncă) și vastă (largă). După cum în istorie, prin Întrupare, Cuvântul Fără de-Nceput a devenit trup (carne), la fel, în Biblie, slava lui Dumnezeu este învăluită în veșmântul gândirii și limbii umane. Biblia este relatarea și conținutul (esența) Revelației istorice. Am putea asemăna această carte cu învățătura tatălui către fiul său, care este copil, apoi tânăr, care trebuie să primească lecții, pe care trebuie să le învețe pentru a se descurca în perioadele critice ale vieții (Chase 1887, 41-42).

⁴ Recunoașterea acestui adevăr, că modul (maniera) Revelației depinde de natura celor cărora le este adresată, poate fi observată în felul în care Ioan Hrisostom a interpretat exprimările antropomorfe ale Vechiului Testament. Motivul pentru care exprimarea (biblică prin cuvinte omenești) este atât de „grosolană” (de calitate inferioară, față de divinitatea Autorului) se datorează slăbiciunii omului (Chase 1887, 42, 44).

Scripturii. El consideră că autorii inspirați sunt „simple organe care scriu numai ceea ce spune Duhul Sfânt”⁵, că cele scrise „nu sunt rodul minții omenești, nici al cugetării, nici al de compoziției proprii, ci numai al harului dumnezeiesc, care doar împrumută limba” (OmPs, 254 - XLIV, 2).

Cu toate acestea el nu exclude contribuția aghiografilor la compunerea cărților sfinte, ci accentuează acțiunea Duhului Sfânt asupra acestora încât textul scripturistic este alcătuit din „cuvintele Duhului” (OmFacII, 256 - LIX,I). Autorii umani „apar ca simple organe pasive ale lui Dumnezeu”⁶, căci mesajul Scripturii nu este al lor ci este „cuvânt al lui Dumnezeu” (OmFacI, 91 - VII, III). De exemplu, în scrierea Pentateuhului, acțiunea Duhului Sfânt a fost puternică iar a lui Moise a fost „foarte neînsemnată” (Iustin 2003, 54). Ceea ce există în cuprinsul Sfintei Scripturi a fost scris sub inspirația Duhului Sfânt, căci aghiograful a scris numai ceea ce I s-a poruncit, „călăuzit de dreapta lui Dumnezeu”⁷. Chiar particulele mici trebuie cercetate cu mare atenție, căci și ele au fost spuse de Duhul Sfânt⁸.

Consecințele inspirației divine îl îndreptățesc pe Sfântul Ioan să afirme că toate învățăturile religioase, indiferent de persoana care le-a scris, sunt adevărate și necesare oamenilor⁹. Deci, tot ceea ce se găsește în Sfânta Scriptură este adevărat deoarece aparține lui Dumnezeu, care este autorul principal. Deși nu contestă libertatea autorilor inspirați care istorisesc anumite fapte, deosebit unul de altul, în funcție de scopul urmărit de fiecare, Sfântul nu recunoaște existența unor contradicții reale în textul sfânt (Iustin 2003, 71, 75, 82-83). Așa numitele „antilogii

---

⁵ Dorind să prezinte Scriptura într-o lumină cu totul deosebită față de celelalte scrieri, Ioan „stăruie îndeosebi asupra elementului divin [...] trecând uneori sub tăcere” elementul omenesc (Iustin 2003, 58-59).

⁶ „Autoritatea supremă a Sfintei Scripturi se întemeiază pe faptul că ea cuprinde adevăruri dumnezeiești, scrise de oameni aleși de Dumnezeu, sub directa inspirație a Duhului Sfânt [...] Dumnezeu a vegheat de aproape la redactarea în grai omenesc a adevărilor descoperite lor”. În scrierile hrisostomice găsim destule texte care „nu exclud participarea activă, voluntară și rațională a autorilor la scrierea cărților inspirate”. În acest sens, aghiografii nu sunt „simple organe pasive ale Duhului Sfânt, iar conținutul Sfintei Scripturi nu este în întregime operă numai a înțelepciunii divine” (Iustin 2003, 53, 60).

⁷ „Moise nu ne-a spus de la el cuvintele acestea, ci insuflat de Duhul Sfânt” (OmFacII, 167 - XLIX, I).

⁸ „[...] nu trebuie lăsat la o parte nici cel mai mic cuvânt, nici o silabă din cele ce se găsesc în dumnezeieștile Scripturi. Cuvintele Scripturii nu sunt simple cuvinte, ci cuvinte ale Duhului Sfânt, de aceea poți găsi, chiar într-o silabă (sau în conjuncția „iar”), mare comoară” (OmFacI, 167 - XV, I).

⁹ Cuvântul lui Dumnezeu transmis prin „gura profetului”, „insuflat de dumnezeiescul Duh”, prin Scriptură, prin „pogorământ” față de neamul omenesc, este o învățătură precisă prin care cunoaștem cele necesare mântuirii (OmFacI, 91 - VII, III-IV).

biblice¹⁰ sunt inexistente pentru că aghiografii au acționat sub influența aceluiași Duh Sfânt¹¹. Deosebirile de formă, din Scriptură, „constituie cea mai mare dovadă a adevărului”. Dacă toate întâmplările erau relate la fel, ar fi fost acuzați că s-ar fi înțeles între ei, că ar fi urmărit un „scop omenesc”, însă „aparenta deosebire [...] numai în lucrurile de mică însemnătate, îi scapă de orice bănuială”¹².

Preocupat de aflarea adevăratului înțeles al Scripturii, Sfântul atrage atenția asupra bogăției ideilor¹³, care „nu stă în mulțimea de cuvinte ci în conciziunea lor (OmFacII, 146 – XLVII, I). Se arată apoi și superioritatea acestor cuvinte (OmFacI, 156 - XIV, I), care, fiind adevăruri divine, asemenea pietrelor prețioase (OmFacI, 107-108 - IX, I), sunt greu de pătruns de mintea omenească¹⁴. Astfel, este necesară o „deosebită luare aminte” (OmFacII, 41 - XXXVII, I), o cercetare cu mare atenție a Scripturii, singura modalitate prin care ne putem însuși o parte, mică, din multele adevăruri dumnezeiești pe care aceasta le propovăduiește¹⁵.

¹⁰ „Se contrazice, oare, Dumnezeiasca Scriptură? Doamne ferește!” (OmFacI, 398 – XXXI, III).

¹¹ „Se cuvine ca [...] să primim cele spuse de Sfânta Scriptură și, nedepășind hotarele firii noastre, să nu cercetăm cele mai presus de noi” (OmFacI, 59 - IV, III).

¹² „Nu este vătămat cu nimic adevărul spuselor lor, dacă au scris ceva deosebit unul de altul, cu privire la timpul sau locul unor fapte sau cuvinte ale Domnului [...] în problemele principale, de care atârnă viața noastră și care alcătuiesc temelia propovăduirii credinței creștine, nu veți găsi nici cea mai mică deosebire” (OmMat, 18 - I, II).

¹³ „Să nu trecem cu ușurință pe lângă cele scrise în Dumnezeieștile Scripturi, nici să le citim fără multă luare aminte, ci coborându-ne în adâncul lor și cunoscându-le bogăția aflată în ele, să slăvim pe Stăpânul nostru, Cel Ce cu atâta înțelepciune a rânduit totul” (OmFacII, 284 - LXII, III).

¹⁴ „Când lucrează Dumnezeu ceva, nu încerca, iubite, să cercetezi cu mintea ta omenească cele făcute de El! Faptele Lui depășesc înțelegerea noastră, iar mintea omenească nicicând nu va putea să le cuprindă sau să înțeleagă pricina celor create de El” (OmFacI, 310-XXV, IV).

¹⁵ Pentru a ne sătura din bogăția și averea hranei celei duhovnicești, Ioan ne îndeamnă: „Să nu trecem [...] cu ușurință pe lângă” cuvintele Scripturii, să nu ne oprim „la suprafață”, ci „să cercetăm fiecare cuvânt [...] pentru a descoperi puterea ascunsă în ele”. Cel ce citește Scriptura nu trebuie să se dea „în vânt după cele materiale”, ci trebuie să caute „comoara duhovnicească, ascunsă în cuvintele” sacre. „Strădania mea este ca voi să cunoașteți bine puterea cuvintelor Scripturii, în așa fel ca [...] să fiți și dascăli altora, ca să puteți [...] să vă zidiți unul pe altul. Că de propășiți în Domnul și aveți spor în învățătura celor duhovnicești, mă bucurați și pe mine mult. Fiecare dascăl când vede că școlarii lui țin bine minte învățăturile date și că dau roade prin fapte, le predă cu mai mult drag mai departe învățăturile” (OmFacI, 98-99 - VIII, I-II). Comoara acestor cuvinte sfinte este „mare și nespusă”, iar pentru a le înțelege, este nevoie de „minte încordată, de cuget treaz și veghetor, ca să nu scăpăm nimic din cele ascunse în aceste cuvinte scurte”. Dumnezeu a rânduit ca aceste cuvinte ale Scripturii să nu fie „lesne de înțeles, de la simpla citire [...] și

La o simplă citire, cuvintele Scripturii nu sunt toate clare și ușor (lesne) de înțeles, Dumnezeu n-a clarificat, n-a lămurit totul, ci le-a lăsat sub această formă a literelor, pentru a ne îndemna pe noi să le descoperim, „ca să ne trezească din trândăvie” (OmFacI, 408 - XXXII, I).

Pentru că Sfânta Scriptură cuprinde numai adevărurile care sunt necesare pentru mântuirea omului¹⁶, nimic inutil, „ci tot ce-i de prisos lasă la o parte” (OmFacI, 234 - XX, I), nimic în zadar și fără rost¹⁷, nimic scris la întâmplare¹⁸, textele biblice trebuie citite în întregime și cu atenție. Astfel, de o mare importanță sunt chiar „cataloagele de nume”, genealogiile biblice (OmFacI, 285 - XXIV, I), până și o conjuncție (OmFacI, 165 - XV, I) sau o silabă (OmFacI, 167, 215 - XV, I; XVIII, IV). O simplă frază cu conținut istoric trebuie bine cercetată căci poate ascunde un mare adevăr doctrinal, deși „fapta seamănă a enigmă” (OmFacII, 167 - XLIX, I), ea poate fi de mare folos pentru credincios. Textele biblice care istorisesc întâmplări din viața unor popoare păgâne sunt folosite pentru credința și viețuirea în virtute a creștinilor, așadar, ele au fost scrise cu un anumit scop (Iustin 2003, 88) și nu trebuie să „trecem cu ușurință pe lângă aceste cuvinte, nici să socotim nefolositoare istorisirea aceasta”, ci prin aceasta aflăm „puterea covârșitoare a lui Dumnezeu (OmFacII, 20 - XXXV, III).

Sfânta Scriptură cuprinde idei înalte, conține adevăruri religioase, scrise de autor sub inspirația Duhului Sfânt. Dacă ne îndreptăm atenția către forma exterioară în care sunt îmbrăcate aceste adevăruri divine, nu ne va folosi la nimic, vom fi chiar păgubiți¹⁹. Ceea ce este scris în paginile Scripturii: istorisiri, fraze separate, cuvinte,

---

nici n-a lăsat să fie clare și lămurite toate” pentru a-l trezi pe om din trândăvie și astfel să poată culege folos din ele (OmFacI, 408 - XXXII, I).

¹⁶ „[...] luați în mâini dumnezeieștile cărți și primiți cu râvnă folosul cuprins în ele. Mare este câștigul ce ni-l dau ele! Mai întâi, prin citirea Scripturilor, ni se îmbogățește limba; apoi sufletul se întraripează și se înalță; se luminează cu lumina Soarelui dreptății; scapă totodată de vătămarea gândurilor rele. [...] Ceea ce este hrana trupezască pentru menținerea tăriei trupezști, aceea este pentru suflet citirea Dumnezeieștilor Scripturi. Este hrană duhovnicească [...]” (OmFacI, 364 - XXIX, II). „[...] cele scrise în Dumnezeieștile Scripturi [...] nu sunt scrise la întâmplare și fără rost, ci toate spre binele și folosul nostru” (OmFacII, 123 - XLIV, IV).

¹⁷ „Vezi câtă precizie în cuvinte? Vorbește de același lucru de două ori, ca să poată fixa bine în mintea ascultătorilor săi cele ce le spune” (OmFacI, 119, 215, 247 - X, IV; XVIII, IV; XXI, III).

¹⁸ „Nu-i nimic în Dumnezeiasca Scriptură care să nu fie spus cu un scop, care să nu aibă ascuns mare folos” (OmFacI, 357, 373-374 - XXVIII, IV; XXIX, VI).

¹⁹ Prin mijlocirea acestor instrumente de comunicare a cugetării, cititorul intră în contact direct cu mintea autorului, însușindu-și și el adevărurile divine. Separate de sensul înalt, faptele istorisite sau cuvintele nu au nici o valoare pentru scopul în care au fost scrise (Iustin 2003, 90-91).

particule, litere, sunt importante doar pentru că îi servesc autorului să exprime adevărurile revelate pentru mântuirea oamenilor²⁰.

Pentru a ne conștientiza că e necesar „a avea, a citi și medita la cuvintele” divine, Sfântul Ioan seamănă Scriptura cu o livadă înflorită²¹.

2.2. Rolul interpretului

2.2.1. Citirea Sfintei Scripturi

Mare cunoscător al Sfintei Scripturi, pentru că mare i-a fost osteneala în vederea împlinirii acestui scop măreț (a petrecut ani de zile, într-o peșteră din apropierea Antiohiei, învățând pe de rost textele scripturistice, iar ulterior, își rupea din timpul stabilit servirii mesei pentru a o studia, aprofunda și tâlcui), Ioan „cunoștea Biblia pe de rost. O citează, o explică, o comentează și recomandă permanent citirea acesteia” (Bruno H. Vandenberghe), pentru că se simțea întru totul răspunzător în fața poporului, nici o parte din Scriptură nu i-a rămas necunoscută (Petcu 2008, 267-268), drept pentru care s-a spus despre el că „era omul unei singure Cărți și că Biblia²² sa nu era niciodată închisă²³”.

Prima treaptă a aprofundării Scripturii constă în citirea sa zilnică, „o trudă de o viață întreagă”. Zăbava atentă și stăruitoare asupra paginilor sfințite de adierea Duhului Sfânt, lectura făcută zi de zi după un program, este calea cea dintâi și cea mai simplă care duce la familiarizarea cu textele inspirate (Marcu 1972, 206).

Citirea Sfintei Scripturi trebuie să fie o preocupare de căpetenie a tuturor creștinilor²⁴, drept pentru care Sfântul recomandă, fără încetare citirea cărților sfinte (OmFacII, 18 - XXXV, II). Citirea Cuvântului revelat în vederea cunoașterii

---

²⁰ „Toate s-au scris pentru folosul nostru, ca să le cunoaștem spre a fugi de viciu și a îmbrățișa virtutea” (OmFacI, 275 - XXIII, II).

²¹ „După cum o livadă înflorită are fel de fel de flori, tot așa și Dumnezeuasca Scriptură are în ea virtuțile dreptilor [...] ca să culegem din ele neconținut folos” (OmFacII, 105 – XL II, I).

²² Se pare că Sfântul a fost primul scriitor care a folosit termenul $\tau\acute{\alpha}\ \beta\iota\beta\lambda\acute{\iota}\alpha$ pentru a indica Scriptura. În acest sens, el a zis: „[...] procurați-vă cărțile sfinte, medicamentele sufletului” (Chrys, 107). Ioan Hrisostom ne arată concepția sa despre această carte, o bibliotecă, o colecție de cărți, legate între ele prin legături puternice și misterioase, cu totul diferite față de alte opere literare (Chase 1887, 39).

²³ „Omiliile sale sunt interpretări ale Sfintei Scripturi, în cadrul cărora Sfântul citează nu mai puțin de 4000 de texte biblice, din toate cele 66 de cărți canonice. Predicile sale străluceau ca pietrele prețioase din mină” (Willey 1906, 171).

²⁴ „[...] îi rog să se ostenească [...] să se străduiască să citească Dumnezeuieștile Scripturi [...] să primim leacurile citirii Dumnezeuieștilor Scripturi [...] să nu citim superficial cuvintele Sfintei Scripturi! Să le citim cu grijă, ca să culegem folosul ce-l au ele” (OmFacI, 254-255 - XXI, VI).

cuprinsului său, trebuie să constituie o preocupare sufletească, zilnică (OmFacI, 126, 241, 254-255, 409 - X,VIII; XX, V; XXI, VI; XXXII, I), atât pentru clerici, cât și pentru laici (OmFacI 1987, 126, 364 - X,VIII; XXIX,II). Citirea continuă a Sfintei Scripturi este o condiție esențială pentru buna ei înțelegere, căci cu cât o citim mai mult, cu atât descoperim în ea adevăruri mai înalte, mai numeroase și „ne vom îmbunătăți cunoștințele” (OmFacII, 16 - XXXV, I).

„După cum parfumurile dau miros mai puternic cum le freci mai mult în mână, tot așa și dumnezeieștile Scripturi: cu cât te străduiești să le citești mai mult, cu atât poți vedea mai bine comoara ascunsă în ele și poți scoate din ele și multă și nespūsă bogăție” (OmFacI, 148 - XIII, I).

Citirea Sfintei Scripturi se aseamănă cu căutarea unei comori, căci asemenea celui care reușește să obțină o mică parte din comoară, devine bogat, și cel care își însușește textul sacru, „într-o vorbă scurtă [...] poate găsi o mare mulțime de idei și o bogăție de negrăit [...] Cuvintele dumnezeiești sunt asemenea unui izvor care dă la iveală apă din abundență”. Datorită naturii duhovnicești a acestui izvor, apa nu se va termina niciodată, căci „așa este natura celor spirituale: cu cât cineva caută să scoată apă din abundență, cu atât izvorăște mai multă și harul spiritual o mărește” (OmFacI, 46 - III, I).

Una din preocupările Sfântului era să-i convingă pe credincioșii creștini despre utilitatea Sfintei Scripturi, cea care oferă hrană sufletelor (ComIoan, 224 - 44.1). Totodată îi îndemna pe credincioși „ca o zi din săptămână sau Duminica, fiecare să ia în mâinile sale” Scriptura, „pentru a o citi și a o reciti”. Așezați liniștiți la casele lor, creștinii trebuie să „rumege”, să „mistuie” textul biblic și să-i examineze în mod atent sensul (ComIoan, 54 - 11.1). Reîntorși de la Biserică, „să așternem îndoită masă – de mâncăruri și de auzire - și să grăiască bărbatul cele auzite [...], iar femeia să ia învățătură, să asculte și copiii, nici slugile să nu rămână lipsite de auzirea aceasta. Fă casa ta biserică [...]” (DintâiFac, 26 - 6.2).

2.2.2. Propovăduirea Sfintei Scripturi

Din ziua în care a îmbrăcat haina preoțească, Ioan Hrisostom, plin de un curaj uimitor, și-a impus un ideal imens. Voia să convertească la creștinism toată Antiohia, să-i aducă în Biserică pe cei din afara ei, să-l facă pe fiecare creștin să trăiască exact așa cum ar fi cerut Iisus. O astfel de realizare cerea forțele unui campion. Acest om, a cărui trup era „mărunt și dărâmat” („știa că nu mai avea mușchi, carne, sânge, că trupul său se prăbușea la cea mai mică suflare de vânt”), „mic, cu fruntea palidă”, dar „cu vocea asemenea unei lire sau a unei trâmbițe, avea un ideal care ne-ar face să tremurăm”, dorea să poată spune asemenea Apostolului Pavel: „Împlinesc în mine ceea ce lipsește pătimirii lui Hristos” (Col. 1:24). Astfel, asemenea unei albine (care deși este una dintre cele mai mici insecte zburătoare, produce mierea, „lucrul cel mai dulce din lume”), enunță cu curaj și îndrăzneală

idealul: „Ceea ce lipsește suferințelor lui Hristos eu împlinesc acum pentru trupul Său care este Biserica”²⁵.

Citindu-l pe Sfântul Apostol Pavel care zicea: „Oare caut eu acum să câștig bunăvoința oamenilor, sau pe a lui Dumnezeu?” (Gal. 1:10), Sfântul Ioan a hotărât că „nu-L va sacrifica pe Dumnezeu pentru a face pe plac oamenilor”. Aceasta i-a fost deviza de-a lungul întregii sale vieți pământești (Gheorghiu 2004, 49).

Ca preot în Antiohia, „a stăpânit viața spirituală a Antiohiei prin frumusețea și tăria cuvântului său”. Temele predicii sale („a vorbit neîncetat”) erau variate: făcea teologie (explica și demonstra cu temeuri scripturistice dogma Sfintei Treimi), proslăvea pe sfinți și pe mucenici, polemiza cu ereticii, le dovedea evreilor (pentru care era „un nou Pavel”) că prescripțiile legii vechi au trecut. Baza omiliilor hrisostomice consta în comentarea textului Scripturilor (adesea verset cu verset), urmată de o concluzie morală, din care creștinul putea extrage învățături pentru viața de zi cu zi (Fecioru 1987, 11).

Sfântului Ioan îi plăcea să predice, considera că această activitate îl „face să devină mai bun”, mărturisea că atunci când începea să vorbească, grijile îl părăseau, iar când începea să învețe, oboseala dispărea (asemenea creștinilor care erau nerăbdători/ înfometați să-l asculte, și Sfântul manifesta aceleași sentimente: nerăbdător/ înfometat să le vorbească). Nici boala sau un alt obstacol nu reușeau să-l despartă de aceste activități (Volz 1994).

Scopul citirii Scripturilor poate fi ajuns numai dacă izbutim să pătrundem sensul adevărat al celor scrise²⁶, pe lângă cuvântul divin nu trebuie să trecem cu ușurință ci să coborâm „în adâncul” ideilor ca să cunoaștem bogăția aflată în el. Dorind să cunoaștem „scopul și pricina fiecărui fapt petrecut în Scriptură”, și numai cunoscând „bine pricina fiecărei fapte, vom scăpa de blam [...] și vom culege [...] folos din faptele lor”; căci nu este suficientă citirea, dacă nu urmează și înțelegerea” (OmFacII, 284 - LXII, III).

Sfânta Scriptură poate conține pericope pe care mintea omenească, cu greu, reușește să le priceapă²⁷. Un astfel de motiv poate să determine pe unii să renunțe la citirea cuvântului sacru, dar Sfântul Ioan este împotriva unei astfel de hotărâri

²⁵ Pătimirile lui Hristos, Răstignirea, Golgota constituie Jertfa supremă, un apogeu. Mai poate omul să adauge ceva acestui apogeu? Jertfindu-Se pe Cruce pentru oameni, Mântuitorul a săvârșit mântuirea obiectivă. Dacă însă oamenii nu o primesc, nu o lucrează (mântuirea subiectivă), Jertfa lui Hristos este ineficace. Sfinții Pavel și Ioan Hrisostom au înțeles că „Hristos avea nevoie de ei ca să nu lipsească nimic Pătimirii Sale” (Gheorghiu 2004, 64).

²⁶ „[...] e nevoie de cercetare, pentru ca, aflând comoara ascunsă în adânc să o putem întrebuința spre folosul nostru” (OmFacII, 128 - XLV, I).

²⁷ „Multe sunt pricinile rânduiei lui Dumnezeu, necunoscute nouă [...] Adeseori Dumnezeu rânduieste multe spre folosul nostru, fără ca noi să știm pricinile lor” (OmFacII, 169 – XLIX, II).

grăbite deoarece este cu neputință ca cineva să nu înțeleagă nimic din cele ce Duhul Sfânt a așternut în scris prin niște vameși, pescari, făcători de corturi sau păstori (Petcu 2008, 281-282). Așadar, acestea nu sunt scrise la întâmplare și fără rost, ci sunt spre folosul credincioșilor, „chiar dacă folosul unora nu-l știm”²⁸.

Sfântul se arată neîngăduitor față de cei care, atunci când tâlcuiesc Scriptura, încearcă să spună basme și care introduc în dumnezeieștile dogme propriile gânduri. Curiozitatea nelalocul ei a unor astfel de oameni a plâsmuit astfel de observări (OmFacI, 296 - XXIV, VI), care duc la erezii.

Recomandând credincioșilor citirea Sfintei Scripturi fără încetare, Ioan Hrisostom nu înțelege prin aceasta să micșoreze importanța explicării acesteia de către un cleric („dascăl”)²⁹, ci arată că interpretarea autentică a afirmațiilor doctrinare, existente în Sfânta Scriptură, se face numai de Biserică, prin reprezentanții ei. Pe de altă parte, nici mireni nu trebuie să se mărginească doar să audă Cuvântul divin din gura celui ce-l predică, ci au datoria să se străduiască să înțeleagă Scriptura (Iustin 2003, 107): „vă rog [...] să culegeți ceva de folos din spusele mele. Vreau ca în fiecare zi să cercetați ce ați câștigat din acest cuvânt de învățătură [...] Vreau să nu fiți numai vouă înșivă de folos, ci să fiți învățători și altora [...] Vreau să faceți asta nu numai cu cuvântul, ci să învățați pe semenii voștri să săvârșească virtutea și cu fapta” (OmFacI, 241 - XX, V).

2.2.3. Interpretarea Sfintei Scripturi

Din cauza slăbiciunii omenești, nu toți care citesc Scriptura înțeleg adevărurile cuprinse în ea. Nefiind înțeleasă în mod corect, Sfânta Scriptură dă naștere unor dispute intense. Pentru a evita astfel de erori doctrinare, este nevoie de cineva avizat care să explice credincioșilor adevărurile divine. Prin tezaurul învățăturilor sale (în principal comentariile Sfinților Părinți) Biserica este călăuză în cunoașterea și interpretarea Scripturii. Pentru că Biblia este a Bisericii, numai aceasta din urmă, „stâlp și temelie a adevărului” (2Tim. 3:15), o poate tâlmăci fără greșală (Petcu 2008, 280).

Dacă un bun interpret trebuie să dețină cât mai multe cunoștințe isagogice (autorul, destinatarul, timpul, locul, motivele, limba și caracterul fiecărei scrieri), Sfântul Ioan pune accent pe calitățile morale, care mai cu seamă trebuie să nu-i lipsească. Calitățile intelectuale (cunoștințe geografice, istorice, arheologice și

---

²⁸ „[...] nu putem cunoaște cu de-amănuntul totul; dar chiar dacă am putea cunoaște atât cât ne este cu putință pricinile unor fapte din Scriptură, totuși și așa mai rămâne încă o comoară ascunsă, foarte tainică și greu de tâlmăcit” (OmFacII, 123-124 - XLIV, IV).

²⁹ „[...] să citim cu multă râvnă dumnezeieștile Scripturi. Dacă vom citi des cele scrise în ele, ne vom îmbogăți și cunoștințele. Este cu neputință să rămâi fără de folos, când citești cu râvnă și mult dor dumnezeieștile cuvinte. Dacă nu avem om, care să ne fie dascăl, atunci Însuși Stăpânul, intrând de sus în inimile noastre, ne luminează mintea, ne lămurește cugetul, face lumină în cele tănuite [...]” (OmFacII, 16 - XXXV, I).

lingvistice) trebuie dublate de o credința puternică în Dumnezeu și în valoarea divină a Sfintei Scripturi, de practicarea rugăciunii (invocarea ajutorului Duhului Sfânt pentru tâlcuirea Scripturii), de frecventarea Bisericii, unde actul exegetic este indicat să aibă loc și unde acționează Duhul Sfânt (Cornițescu 1976, 85-87).

Înainte de a proceda la interpretarea Scripturii, interpretul trebuie să se pregătească deoarece acțiunea pe care o întreprinde nu este una ușoară (Iustin 2003, 110), el trebuie să se străduiască să scoată „din pământ firisoarele de aur [...] cuvintele Duhului” (OmFacII, 255-256 – LIX, I) care sunt ascunse sub litera cărților sfinte. Este „nevoie de foarte multă strădanie, de o tâlcuire precisă” pentru a „lămuri bine totul” și pentru a „putea avea mult folos”. Apoi, pentru a putea „culege comoara ascunsă în aceste cuvine”, mintea trebuie încordată și gândurile adunate iar din suflet, orice gând lumesc trebuie alungat și îndepărtat pentru a putea tâlcui „cu grijă [...] ca să nu ne scape nimic” (OmFacI, 236 – XX, II, OmFacII, 16 – XXXV, I).

Cu toată dragostea de a citi Scriptura, cu toate pregătirile și străduințele întreprinse în acest scop, cu tot ajutorul dascălului și cu toată viața curată a interpretului, tainele divine și adevărurile cuprinse în Cartea Sfântă nu pot fi pătrunse de mintea omenească (Iustin 2003, 114), fără ajutorul lui Dumnezeu³⁰, pe care interpretul trebuie să-l ceară³¹.

Prin predicile sale (de mari dimensiuni dar și de cea mai bună calitate), folosindu-se de instruirea sa exegetică siriacă, Sfântul interpreta pasaje scripturistice, realizând o legătură intimă cu semnificația istorică și contextuală a narațiunii, evidențiind semnificația morală a textului, fără a întrebuița un alegorism sau o speculație elaborată, fapt pentru care este foarte apreciat de cititorii moderni (McGuckin 2014, 259).

Sfântul a fost un neîntrecut predicator, interpretând aproape în întregime Sfânta Scriptură, călăuzindu-se de cele mai sănătoase principii ermeneutice și folosind cele mai bune metode de cercetare și de expunere. „Neegalat ca orator bisericesc”, și-a dedicat întreaga viață explicării Scripturii, însă, nu ca alți scriitori și cercetători (de la masa de lucru), ci din fața altarului. Opera sa vastă este de o inegalabilă profunzime, claritate și artă retorică (Teoctist 1989, I-II).

Cel mai mare interpret, din toate vremurile, al Sfintei Scripturi arată că datoria interpretului este să ajute pe credincios (ascultător sau cititor) să înțeleagă mesajul lui Dumnezeu, el trebuie să caute adevăratul sens al celor scrise și ideea așternută în scris de autorul inspirat (Iustin 2003, 102, 105).

³⁰ „[...] se cuvine ca, povățuiri de harul cel de sus și luminați de Duhul Sfânt, cu astfel de gânduri să citim dumnezeieștile cuvinte. Dumnezeiasca Scriptură n-are nevoie de înțelepciunea omenească pentru înțelegerea celor scrise în ea, ci de descoperirea Duhului” (OmFacI, 244 - XXI, I).

³¹ „Stăpânul nostru obișnuiește în toate privințele să dea și El cu dărnicie ajutorul Său, când ne vede că și noi facem tot ce depinde de noi” (OmFacII, 19 - XXXV, II).

Sfântul Ioan admite principiul că Scriptura se interpretează pe ea însăși, și procedează în acest sens, în mai multe rânduri (OmFacI, 149 - XIII, II), în cadrul scrierilor sale.

2.2.4. Aplicarea mesajului Sfintei Scripturi

Credinciosul trebuie să cinstească Scriptura după cum i-a poruncit Mântuitorul: „cercetați Scripturile (termenul se referă la Vechiul Testament pentru că Noul Testament încă nu exista), de vreme ce socotiți că în ele aveți viață veșnică; și ele sunt care mărturisesc despre Mine” (Ioan 5:39). Deși creștinul de rând înțelege puțin din Sfânta Scriptură, el nu trebuie să înceteze citirea ei, deoarece prin acest contact cu cărțile divine el dobândește sfințenie, se familiarizează cu textele sfinte (Petcu 2008, 282) și devine „puternic în Scripturi [...] dovedind din Scripturi că Iisus este Hristos” (Fapte 18:24, 28).

Scripturile sunt tâlcuite nu numai ca să le învățăm, ci și ca să ne îndreptăm năravurile, altfel, „de prisos citim, de prisos tâlcuim”. Asemenea unui luptător, care este pregătit „cu toată grija de mâinile antrenorului”, dar în luptă nu se folosește de acele povește și îi este de prisos a mai intrat în luptă, la fel și creștinii, deși prin citirea Scripturii învață „toate luptele”, dacă atunci când vine vremea lor se împiedică, în zadar se antrenează căci pierd lupta (Ospăț 2006, 35).

În exegeza sa, Ioan Gură de Aur a avut ca normă finală călăuzitoare, viața practică. În acest sens, arată că după aflarea sensului fiecărei pericope biblice, „exegetul este dator să arate și consecințele pentru viața practică, insistând asupra datoriei de a ne conforma totdeauna gândurile, vorbele și faptele cu învățăturile divine, cuprinse în Scriptură” (Nicolaescu 1952, 123). Dacă înțelegerea Sfintei Scripturi este condiționată de citirea ei, ca o consecință, ca o dovadă a înțelegerii Cuvântului divin este punerea vieții noastre în acord cu această voință a lui Dumnezeu.

Sfântul citea de trei ori pe săptămână Noul Testament și lega folosul citirii de practicarea virtuții, căci, simpla citire, fără o desăvârșire a cunoștințelor religioase, fără o îndreptare a vieții, nu este altceva decât o trudă inutilă și vătămătoare (Petcu 2008, 276).

Urmărind să propovăduiască învățăturile dogmatice și să determine pe creștini să ducă o viață curată, Ioan Hrisostom interpretează Scriptura pentru trebuințele practice ale ascultătorilor săi, nu din necesități de ordin științific (Iustin 2003, 122).

Bibliografie

A. Izvoare și lucrări de referință

Biblia sau Sfânta Scriptură, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001.

- Chrys = Ioan Chrisostom, *Explicarea Epistolei către Coloseni, I și II Thesalonicensi*, traducere de Theodosie Athanasiu, București, Atelierele grafice I.V. Socecu, 1905.
- OmFacI = Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere I*, traducere, introducere și note de Dumitru Fecioru, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1987 (PSB, vol. 21).
- OmFacII = Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere II*, traducere, introducere și note de Dumitru Fecioru, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1989 (PSB, vol. 22).
- OmPs = Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Psalmi*, traducere de Laura Enache, Iași, Editura Doxologia, 2011.
- OmMat = Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, traducere, introducere și note de Dumitru Fecioru, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994 (PSB, vol. 23).
- ComIoan = Sfântul Ioan Gură de Aur, *Comentar la Evanghelia de la Ioan*, traducere de Gheorghe Băbuș, Oradea, Editura Pelerinul Român, 2005.
- DintăiFac = Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cele dintăi omilii la Facere*, traducere și note Adrian Tănăsescu-Vlas, București, Editura Sophia, 2004.
- Ospăț = Sfântul Ioan Gură de Aur, *Din ospățul Stăpânului*, introducere, traducere, note și comentarii Irineu Slătineanu, București, Editura Apologeticum, 2006.
- HomGen = Joannis Chrysostomi, *Homiliae in Genesin, in col. Patrologiae Graecae*, Tomus LIII, Paris, J.-P. Migne Editorem, 1862.
- Patriarhul Iustin, *Sfânta Scriptură și interpretarea ei în opera Sfântului Ioan Hrisostom*, Episcopia Argeșului și Muscelului, București, Editura Anastasia, 2003.

B. Literatură secundară

- Borca, Vasile, *Sfântul Ioan Gură de Aur – Interpretul prin excelență al Sfintei Scripturi*, în „Sfântul Ioan Gură de Aur – 1600 de ani de la trecerea la Domnul”, Baia Mare, Editura Universității de Nord, 2007.
- Chase, Frederic Henry, *Chrysostom, A Study In The History Of Biblical Interpretation*, Cambridge, Deighton, Bell and Co., 1887.
- Cornișescu, Constantin, *Sfinții Trei Ierarhi interpreți al Sfintei Scripturi*, „S.T.”, nr. 1-2, 1976.
- Fecioru, Dumitru, *Introducere*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1987 (PSB, vol. 21).
- Gheorghiu, Virgil, *Gură de Aur – Atletul lui Hristos*, traducere de Maria-Cornelia Ică jr., Sibiu, Editura Deisis, 2004.
- Marcu, Grigorie T., *Necesitatea de a cunoaște și tâlcui corect Sfânta Scriptură*, în „M.B.”, nr. 4-6, 1972.
- McGuckin, John Anthony, *Dicționar de teologie patristică*, traducere din limba engleză Dragoș Dâscă și Alin-Bogdan Mihăileanu, Iași, Editura Doxologia, 2014.
- Mihoc, Vasile, *Actualitatea exegezei biblice a Sfinților Părinți*, „R.T.”, nr. 2, 1997.
- Moore, Herbert, *The Dialogue of Palladius concerning the life of Chrysostom*, New York, The Macmillan Company, 1921.
- Nicolaescu, N., *Biserica Ortodoxă purtătoarea celor mai bune tradiții și metode de exegeză biblică*, „S.T.”, nr. 3-4, 1952.

- Petcu, Liviu, *Folosul citirii Sfintei Scripturi în viziunea Sfântului Ioan Hrisostom*, în *Sfânta Scriptură și Sfânta Liturghie – izvoare ale vieții veșnice*, Iași, Editura Trinitas, 2008.
- Prelipceanu, Vlad, *Adaptarea divină la condițiile firii omenești, în lucrarea inspirației divine, după învățătura Sf. Ioan Hrisostom*, „S.T.”, nr. 7-8, 1959.
- Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvânt înainte*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1989 (PSB, vol. 22).
- Volz, Carl A., *The Genius of Chrysostom*, “Christian History”, Issue 44, 1994, www.christianhistoryinstitute.org (accesat 10.08.2015).
- Willey, John Heston, *Men of the Kingdom Chrysostom: The Orator*, Cincinnati/ New York, Jennings and Graham/ Eaton and Mains, 1906.